

УДК 378.18+(613+614)

Леся Кравченко

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВУЗУ

У статті з'ясовано сутність поняття «педагогічна технологія», висвітлено питання формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного вузу. З огляду на узагальнення наукових позицій визначено етапи формування цього явища: діагностично-проектувального, конструктивно-реалізуючого та рефлексивно-корекційного. Окреслено найбільш важливі специфічні принципи професійної освіти студентів педагогічного вузу – культурологічності, екологізації, взаємозв'язку професійної і екологічної освіти, регіональності.

Ключові слова: технологія, педагогічні технології, безпека життєдіяльності, культура безпеки життєдіяльності, навчальний процес, методологічні підходи.

В статье выяснено сущность понятия «педагогическая технология», освещены вопросы формирования культуры безопасности жизнедеятельности студентов педагогического вуза. Учитывая обобщения научных позиций определены этапы формирования данного явления: диагностически-проектировочного, конструктивно-реализующего и рефлексивно-коррекционного. Определены наиболее важные специфические принципы профессионального образования студентов педагогического вуза – культурологичности, экологизации, взаимосвязи профессионального и экологического образования, региональности.

Ключевые слова: технология, педагогические технологии, безопасность жизнедеятельности, культура безопасности жизнедеятельности, учебный процесс, методологические подходы.

The essence of the concept of «educational technology», highlighted the formation of life safety culture of students of pedagogical university. Given the generalization scientifically defined stages of this phenomenon: diagnostic designing, implementing and constructive, reflective-correction. Outlined the most important principles of specific vocational training of students of pedagogical university – kulturolohichnosti, greening, professional relationships and environmental education, rehionalnosti. In the light of the projection of structural logic circuit in the plane offered teacher training pedagogical, psychological and methodological conditions that are the basis of formation and development of cultural life safety of students in the classroom with «Safety, life safety» in the pedagogical university.

Key words: *technology, educational technology, safety life, safety culture, the educational process, methodological approaches.*

Одним із пріоритетів системи освіти в Україні, згідно з законом України «Про освіту», Національною Доктриною розвитку освіти в Україні, Концепцією виховання дітей і молоді в національній системі освіти та іншими державними нормативними документами, є формування безпечної поведінки підростаючого покоління, навичок дій в небезпечних ситуаціях різного походження, стійких мотивацій на необхідність безпечної життєдіяльності та здорового способу життя. Комплексний і системний розвиток культури безпеки життєдіяльності дозволить значно підвищити рівень духовно-морального і патріотичного виховання, зменшити людські та матеріальні втрати.

Провідна роль у вирішенні зазначеної проблеми належить учителю, який усвідомлює необхідність цілеспрямованої діяльності щодо збереження життя й зміцнення здоров'я своїх учнів, спроможний ефективно сприяти формуванню безпечної поведінки підростаючого покоління.

Майбутнє нашої держави, а саме фізичне й психічне здоров'я молодого покоління, залежить від того, наскільки буде готовий вчитель до створення безпечних умов навчально-виховного процесу, від якості його професійної підготовки щодо навчання учнів з питань безпеки життєдіяльності, від рівня його культури безпечної життєдіяльності.

Як озброїти майбутнього фахівця знаннями щодо загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків їх впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання, вміннями, необхідними для розробки та реалізації засобів та заходів здорових і безпечних умов життя і діяльності, бажання і здатності розглядати предмет, що вивчається, з орієнтацією на школу?

Важливість вказаної проблеми зумовила увагу до неї педагогів-практиків та науковців, що мають безпосереднє відношення до вивчення викладання безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах. Зокрема, заслуговують на увагу дослідження О. І. Белова, Є. П. Желібо, В. В. Зацарного, В. М. Заплатинського, О. І. Запорожця, В. М. Лапіна, З. М. Яремко та ін. Дидактичні та методичні основи формування безпечної поведінки учнів викладено у працях Ю. К. Бабанського, В. П. Безпалька, М. А. Данилова, Д. Ф. Ніколенко, П. І. Підкасистого, М. Н. Скаткіна, І. Ф. Харламова.

Метою статті є аналіз технології формування культури безпеки життєдіяльності майбутніх вчителів під час вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності».

У наш час у педагогічний лексикон міцно увійшло поняття педагогічної технології. Однак у його розумінні та вживанні існують великі розбіжності.

Так В. Н. Мошкин під педагогічною технологією розуміє сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [3].

М. А. Котик вважає, що педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу [2].

В. Г. Ляшко розглядає педагогічну технологію як опис процесу досягнення планованих результатів навчання [5].

В. Лапін визначає педагогічну технологію як продуману в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя [1].

З огляду на важливість ефективності технології, відзначимо, що сутність технологічності передбачає процесуальність, тому що в більшості визначень технологія ототожнюється з реалізацією сукупності послідовних дій для досягнення певного результату, тобто процесом. Тому технологія формування культури безпечної життєдіяльності студентів повинна бути покрокова [1].

У зв'язку з цим процес формування культури безпечної життєдіяльності майбутніх вчителів передбачає послідовний розвиток усіх її структурно функціональних компонентів і підвищення рівнів їх сформованості та складається з наступних етапів: діагностично-проектувального, конструктивно-реалізуючого та рефлексивно-корекційного [6].

Метою першого (діагностично-проектувального) етапу є аналіз вихідного рівня сформованості культури безпеки життєдіяльності у студентів і розробка програми формування досліджуваного феномену в процесі вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності». Уміння студентів прогнозувати діяльність з позицій безпеки, приймати найбільш раціональне рішення в екстремальній ситуації і ступінь володіння способами і засобами мінімізації негативного впливу можна діагностувати в процесі імітованих проблемних ситуацій.

Отримані результати дозволяють перейти до проектування першого етапу технології, спроектувати сукупність методів і засобів для реалізації формування культури безпеки життєдіяльності студентами. При цьому потрібно враховувати напрями підготовки студентів (технічні, гуманітарні), кількість аудиторних годин, що визначені навчальним планом даної спеціальності для вивчення дисципліни «Безпека

життєдіяльності». Так, наприклад, студенти, що отримують технічні спеціальності мають більш детально вивчати технічні засоби забезпечення безпеки і межі застосування сучасних технологій. Студенти-гумантарії в процесі навчання мають більше уваги звертати на правові, економічні, психофізіологічні аспекти безпеки.

Основна мета конструктивно-реалізуючого етапу технології – створення матеріальної підстави і здійснення розробленої технології на практиці.

Конструктивна частина цього етапу включає в себе пошук і вибір оптимальних педагогічних засобів (розроблення та композицію навчального матеріалу) для цікавої, пізнавальної, результативної співпраці викладача і студентів, спрямованої на підвищення рівня культури безпеки життєдіяльності студентів.

Види занять, прийоми, методи, засоби, сукупність завдань і вправ, що використовуються в даній технології, прості у виконанні і добре відомі (бесіда, дискусія, гра, метод демонстрацій, метод мозкового штурму і т.д.) [5].

У процесі формування культури безпеки в студентів потрібно враховувати той факт, що не всі студенти в групі мають однаковий рівень знань, вмінь і навичок забезпечення безпеки життєдіяльності. Тому рефлексивно-корекційний етап технології – оцінка і осмислення реалізації процесу формування культури безпеки життєдіяльності і модифікація технології.

Цей етап передбачає демонстрацію кожним студентом своїх результатів, досягнутих за підсумками формування культури безпечної життєдіяльності, їх колективне обговорення, аналіз, порівняння з аналогічними досягненнями одногрупників.

Виконуючи роль комунікатора між аналізом отриманих даних і новим циклом процесу формування культури безпеки життєдіяльності студентів, рефлексивно-корекційний етап є регулятором розвитку тих компонентів, рівень яких у студентів підвищився незначно або залишився без змін.

Крім вищеназваних етапів формування культури безпеки життєдіяльності, на заняттях з безпеки життєдіяльності в педагогічному вузі необхідно встановити основні принципи, які визначають вимоги до професійної освіти, розробки і використання методів і засобів навчання, єдності знань, доступності і цілеспрямованості. До найбільш важливих специфічних принципів професійної освіти студентів педагогічного вузу можна віднести наступні:

– принцип культурологічності – означає направленість виховання в освіті на формування і розвиток культури безпеки життєдіяльності студентів, наповнення навчального матеріалу професійним змістом,

загальнокультурологічними поняттями. Культурологічність орієнтує на багатогранність пізнання світу, забезпечує входження особистості студента в світ науки і культури, в якому відбувається засвоєння загальнолюдських цінностей;

– принцип екологізації визначений тенденцією екологізації суспільства, який має на увазі необхідність формування культури безпеки життєдіяльності під час вивчення відповідних дисциплін в педагогічному вузі. На основі принципу екологізації відбувається переорієнтація цілей і задач формування у студентів культури безпеки життєдіяльності в процесі вивчення дисципліни «БЖД». Це пов'язано зі зміною старих споживчих цінностей на нову систему цінностей загальнолюдського характеру, в оновленні змісту екологічної і професійної освіти, що сприяє формуванню широкого погляду на оточуючий світ, людину, суспільство і природу;

– принцип здорового способу життя в даному випадку може бути визначений як принцип взаємозв'язку професійної освіти в галузі безпеки життєдіяльності зі зберігаючими здоров'я технологіями. Він витікає з багатьох філософських, педагогічних і психологічних принципів і визначає залучення особистості в трудову діяльність, усвідомленість і мотивацію навчання;

– принцип взаємозв'язку професійної освіти в галузі безпеки життєдіяльності передбачає змістовну компоненту всіх існуючих стандартів і програм загальної і професійної освіти як обґрунтоване введення спеціальних програм безпеки життєдіяльності, що в сукупності забезпечить формування світогляду особистості як органічної складової частини світорозуміння студента;

– принцип регіональності – передбачає врахування в змісті професійної освіти регіонального компоненту: національних і культурних традицій, природних і соціально-економічних умов тощо. Використання цього принципу дозволяє найбільш ефективно поєднувати пізнавальні і емоційно-ціннісні аспекти професійної освіти, що дуже важливо для реалізації цілей і задач формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного вузу;

– особистісний принцип визначає направленість освіти на особистість студента, на перетворення суспільної необхідності збереження природи на внутрішні потреби та інтереси, норми поведінки майбутніх спеціалістів щодо до природи. Реалізація цього принципу передбачає розвиток особистості студентів як кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці і орієнтованого в суміжних областях діяльності [1].

Сукупність вищеназваних підходів і принципів, їх взаємодія дає цілісну характеристику методики формування і розвитку культури безпеки життєдіяльності при вивченні відповідної дисципліни в вузі.

Ефективність процесу формування культури безпеки життєдіяльності на заняттях з «БЖД» залежить також від дотримання певних умов, які в свою чергу виокремлюються із вищезазначених принципів. Під час вивчення цієї проблеми, на основі аналізу педагогічної літератури ми спробували визначити основні педагогічні, психологічні і методичні умови, які забезпечують ефективність формування у студентів на заняттях з «БЖД» культури безпеки життєдіяльності.

Важливою умовою процесу формування культури безпеки життєдіяльності в процесі вивчення дисципліни «БЖД» є педагогічна діяльність викладача, яка повинна носити творчий характер.

Викладач, який працює творчо, має глибокі знання в галузі професійних знань, навчає захопливо, відрізняється пошуком нових ідей, творчо планує систему розвитку професійних занять, застосовує різноманітні форми і методи навчання із врахуванням особливостей студентів. Саме творчий характер діяльності викладача важливий для формування культури безпеки життєдіяльності у студентів.

Важлива психологічна умова, яку необхідно враховувати, – допомога педагога студентам в усвідомленні того, що відбувається з ними в процесі їх діяльності. Досвід показує, що студенти не завжди можуть адекватно самостійно оцінити ті події, в яких вони беруть участь. Залишаючись лідером, викладач прагне до діалогічного спілкування. Це зовсім не означає просту можливість виразити свою думку. Концепція діалогу виражає ідею проникнення в світ студента і постійного коректування його навчання із врахуванням «зустрічного потоку усвідомлення». На нашу думку, здатність педагога до рефлексії – одна із важливих умов формування культури безпеки життєдіяльності на заняттях з «БЖД» в педагогічному вузі.

Однією з важливих психолого-педагогічних умов, яка враховується при формуванні культури безпеки життєдіяльності на заняттях з «БЖД», є створення творчої атмосфери, що передбачає доброзичливість між учасниками освітнього процесу. Ця умова виконується, якщо обрані теми значимі, цікаві, проблемні, не мають однозначної відповіді чи рішення, розширюють кругозір і світосприйняття, актуалізують професійні знання студентів.

Таким чином, можна зробити наступний висновок: реалізація вищезазначених етапів (діагностично-проектувального, конструктивно-реалізуючого та рефлексивно-корекційного), принципів (культурологічності, екологізації, взаємозв'язку професійної і екологічної освіти, регіональності), педагогічні, психологічні і методичні умови є психолого-педагогічною основою формування і розвитку культури безпеки життєдіяльності студентів на заняттях з «БЖД» в педагогічному вузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белов О., Лапін В. Актуальні проблеми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах / О. Белов, В. Лапін // Охорона праці. – 2002. – № 9. – С. 32–34.
2. Котик М. А. Психология и безопасность / М.А.Котик – Таллин: Валгус, 2005. – 323 с.
3. Мошкин В. Н. Воспитание готовности к успеху и безопасности: Учебное пособие по курсу «Педагогика» / В. Н. Мошкин – Барнаул: АОО «Алтайский полиграфический комбинат», 1999. – 243 с.
4. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований / М. Н. Скаткин – М., 1991. – 267 с.
5. Снегеров А. В., Ляшко В. Г. Некоторые проблемы обучения и подготовки студентов педагогических вузов по вопросам безопасности жизнедеятельности //Безопасность жизнедеятельности: школа, вуз, общество: Материалы Всерос.научн.-практической конференции. – Тула, Из-во ТГПУ им. Л. Н. Толстого. – 2001. – С. 122–124.
6. Топоров И. К. Методика преподавания курса «Основы безопасности жизнедеятельности» в общеобразовательных учреждениях: Кн. для учителя / И. К. Топоров – М. : Просвещение, 2000. – 231 с.